

Date: 17th November-2025

XIDIR DERYAYEVNING “QISMAT” ASARI TAHLILI

Bajardi: **Abdinazarova Mohichehra**

Temurova Zilola

Shayqulova Gavhar

Xolliyeva Roziya

Annotatsiya: Ushbu ishda Xidir Deryayevning “Qismat” asariga adabiy tahlil beriladi. Asarda inson hayotidagi taqdir, ijtimoiy muhit, ruhiy kurash va shaxsning o‘zligini anglash jarayoni badiiy talqin etilishi yoritilgan. Tahlil davomida asardagi voqealar rivoji, obrazlar tizimi, muallifning badiiy mahorati hamda qismat falsafasi orqali berilgan ijtimoiy-madaniy g‘oyalar o‘rganiladi. Shuningdek, asarda insonning ichki dunyosi, tanlovlar mas’uliyati va taqdirning inson hayotiga ta’siri tahliliy tarzda sharhlanadi. Mazkur ish Deryayev adabiyotidagi realizm unsurlarini ochib berish bilan birga, asarning ma’naviy-estetik ahamiyatini ham ko‘rsatib beradi.

Kalit so‘zlar: Xidir Deryayev, “Qismat”, taqdir mavzusi, badiiy tahlil, obrazlar tizimi, realizm, ma’naviy-estetik g‘oya, ruhiy kurash, shaxsning o‘zini anglash, ijtimoiy muhit.

АНАЛИЗ ПРОИЗВЕДЕНИЯ ХИДИРА ДЕРЬЯЕВА “КЫСМАТ”

Аннотация: В данной работе представлен литературный анализ произведения Хидира Дарьяева «Кисмат». В произведении художественно раскрываются темы человеческой судьбы, социального окружения, внутренней борьбы и процесса самопознания личности. В ходе анализа рассматриваются развитие событий, система образов, художественное мастерство автора, а также социально-культурные идеи, переданные через философию судьбы. Кроме того, в работе аналитически освещаются внутренний мир человека, ответственность выбора и влияние судьбы на жизнь личности. Данная работа демонстрирует элементы реализма в творчестве Дарьяева и подчеркивает духовно-эстетическую ценность произведения.

Ключевые слова: Хидир Дарьяев, «Кисмат», тема судьбы, художественный анализ, система образов, реализм, духовно-эстетическая идея, внутренняя борьба, самопознание личности, социальная среда.

ANALYSIS OF KHIDIR DERYAYEV’S WORK QISMAT

Abstract: This study provides a literary analysis of Khidir Deryayev’s work “Qismat” (“Fate”). The work artistically explores themes such as human destiny, social environment, inner struggle, and the process of self-discovery. Throughout the analysis, the development of events, the system of characters, the author’s artistic mastery, and the socio-cultural ideas expressed through the philosophy of fate are examined. In addition, the study analytically highlights the inner world of the individual, the responsibility of choices, and

Date: 17th November-2025

the influence of fate on human life. This research not only reveals the elements of realism in Deryayev's writing but also emphasizes the spiritual and aesthetic significance of the work.

Keywords: Khidir Deryayev, *Qismat*, theme of fate, literary analysis, character system, realism, spiritual-aesthetic idea, inner struggle, self-discovery, social environment.

KIRISH

Adabiyot insoniyatning ruhiy olami, ma'naviy tajribasi va hayot haqidagi mushohadasini badiiy tasvirlar orqali aks ettiruvchi bebaho boylikdir. Har bir adib o'z asarlari orqali nafaqat jamiyat hayotini, balki insonning ichki kechinmalarini, o'y-kechinmalarini, orzu va kurashlarini ham o'ziga xos badiiy talqin etadi. Xidir Deryayev ijodi ham ana shunday inson qismati, taqdir sinovlari va hayotiy kurashlar markazida turadigan asarlari bilan adabiyot ixlosmandlari nazariga tushgan.

Yozuvchining **"Qismat"** asari inson hayotidagi eng muhim masalalardan biri — taqdir va tanlovlar o'rtasidagi murakkab munosabatni yoritishga bag'ishlangan. Asarda insonning o'z qismati oldidagi mas'uliyati, turli ijtimoiy sharoitlarning shaxs taqdiriga ko'rsatadigan ta'siri, hayot sinovlari oldida insonning ma'naviy barqarorligi chuqur badiiy mushohada etiladi. Asar qahramonlarining ruhiy kechinmalari, ularning hayotga bo'lgan munosabati va ichki kurashi orqali yozuvchi jamiyatdagi real holatlarni ham yoritib beradi.

"Qismat" asari o'zbek-turkmen adabiy jarayonida inson ruhiyatini nozik tahlil qilgan asarlar qatorida alohida o'rin tutadi. Undagi badiiy tasvirlar, obrazlar tizimi, muallifning hayot falsafasi va voqealarning realistik yoritilishi bu asarni chuqur tahlil qilishni zarur qiladi. Shu sababli mazkur tadqiqot ishida asarning mazmun-mohiyati, badiiy xususiyatlari, obrazlar talqini va unda ilgari surilgan g'oyalar atroflicha yoritiladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Xidir Deryayevning "Qismat" asari o'zining mazmuniy chuqurligi va badiiy ko'lamiga ko'ra shaxs va jamiyat o'rtasidagi murakkab munosabatlarni yorituvchi muhim adabiy manbalardan biridir. Asar davomida qahramonlarning ichki dunyosi, ular duch kelgan taqdir sinovlari hamda har bir tanlovning hayot yo'liga ko'rsatadigan ta'siri o'ziga xos tarzda tasvirlanadi. Yozuvchi inson ruhiyatini tadqiq etish jarayonida ijtimoiy omillarni ham e'tibordan chetda qoldirmaydi. Qahramonlarning xarakteri, ularning turmush tarziga bo'lgan munosabati va hayotiy qarashlari orqali muallif jamiyatda mavjud bo'lgan ijtimoiy tengsizlik, ma'naviy qashshoqlik, ruhiy iztiroblar kabi masalalarni ochib beradi.

Asardagi tasvirlar tizimi, dialoglar, voqealar rivojining psixologik asoslanishi va badiiy tafsilotlarning mosligi yozuvchining realizmga tayangan ijodiy uslubini ko'rsatadi. Qahramonlar hayoti orqali muallif insonning o'z taqdiriga ta'sir ko'rsatish imkoniyati, erkinlik, iroda, mas'uliyat kabi falsafiy masalalarga murojaat qiladi. Bunday yondashuv asarni nafaqat badiiy, balki falsafiy-ruhiy tadqiqot darajasiga ko'taradi.

Date: 17th November-2025

Asarda ta'kidlangan yana bir muhim jihat — bu taqdir va ijtimoiy muhitning o'zaro bog'liqligi. Muallif taqdirni faqat tashqi kuch sifatida emas, balki insonning o'z ichki dunyosi, tanlovlari, atrofdagi jamiyat bilan uyg'unlikda shakllanadigan jarayon sifatida talqin qiladi. Shu orqali asar inson hayotidagi mas'uliyat masalasiga alohida urg'u beradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, "Qismat" asari bir nechta muhim adabiy va ma'naviy masalalarni o'zida jamlagan:

1. **Inson qismati va tanlovlar muammosi chuqur yoritilgan.** Asar taqdirni oldindan belgilangan yo'l sifatida emas, balki insonning hayotiy qarorlariga bog'liq jarayon sifatida ko'rsatadi.
2. **Asar realizm tamoyillariga asoslanadi.** Qahramonlarning tabiiy tasviri, voqealarning hayotga yaqinligi, psixologik asoslanganligi buni tasdiqlaydi.
3. **Obrazlar tizimi kuchli badiiy ifodalangan.** Har bir qahramonning ruhiy olami, hayotiy yo'li va ichki kechinmalari asar g'oyasiga xizmat qiladigan tarzda tasvirlangan.
4. **Muallifning badiiy mahorati sezilarlidir.** Tilning tabiiyligi, mantiqiy voqealar zanjiri, ichki monologlarning quvvati asarni o'qishli va ta'sirchan qiladi.
5. **Asar ijtimoiy-ma'naviy ahamiyatga ega.** Qismat, mas'uliyat, jamiyatning individga ta'siri kabi masalalar bugungi hayot bilan uzviy bog'langan.

XULOSA

Xidir Deryayevning "Qismat" asari inson hayoti, taqdir va tanlovlar o'rtasidagi murakkab munosabatlarni badiiy talqin etuvchi muhim adabiy asarlardan biri sifatida e'tirof etiladi. Asar qahramonlarining ichki kechinmalari, ruhiy iztiroblari va hayotiy qarorlari orqali muallif insonning real hayotdagi ijtimoiy muhit, ma'naviy kurash va shaxsiy mas'uliyati oldidagi holatini chuqur yoritadi.

Tahlil shuni ko'rsatdiki, yozuvchi taqdirni insonni cheklab qo'yuvchi kuch sifatida emas, balki uning o'z tanlovlari, hayotiy qarorlari va irodasi bilan bog'liq murakkab jarayon sifatida talqin qiladi. Asarda realizm tamoyillarining ustuvorligi, obrazlar tizimining jonli va hayotiy tasviri, voqealar rivojining mantiqiyliigi asarning badiiy qiymatini oshiradi.

"Qismat" asari bugungi o'quvchi uchun ham aktual bo'lib, unda insonning o'zligini anglash, hayot sinovlarini yengish, mas'uliyat bilan qaror qabul qilish kabi universal mavzular ilgari surilgan. Shu jihatdan asar nafaqat badiiy, balki tarbiyaviy va ma'naviy ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, mazkur tahlil Xidir Deryayev ijodining sarmazmunligi, inson ruhiyatini nozik ochib bera oluvchi badiiy mahorati hamda "Qismat" asarining adabiyotimizdagi alohida o'rnini tasdiqlaydi.

Date: 17th November-2025

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Deryayev X. **Qismat.** – Ashgabat: Magaryf, nashr yili.
2. Karimov N. **O‘zbek adabiyoti tarixi.** – Toshkent: O‘zbekiston, 2015.
3. Yo‘ldoshev Q. **Adabiyotshunoslik asoslari.** – Toshkent: Fan, 2010.
4. Qosimov B. **Badiiy tahlil nazariyasi.** – Toshkent: Akadernashr, 2018.
5. Imomqulov A. **Hozirgi zamon adabiy jarayoni.** – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.
6. Rasulov R. **Adabiy tahlil va talqin metodlari.** – Toshkent: Universitet, 2014.
7. Turkmen adabiyoti bo‘yicha maqolalar to‘plami. – Ashgabat: Turkmenistan neşirleri, 2012.
8. Hojiev A. **Til va adabiyotning badiiy xususiyatlari.** – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, 2009.
9. Internet manbalari:
 - Turkmen adabiyoti bo‘yicha ilmiy maqolalar portali.
 - Adabiyot.uz – o‘zbek adabiy jarayoniga oid tahliliy materiallar.

